

TÜRK BASININDA KADIN(I)

Nebahat AKGÜN ÇOMAK*
Nilüfer ÖCEL**

Women In Turkish Press

In this paper, the importance of women in Turkey and their place in Turkish Press during its first attempts and development is discussed and exemplified. The participation of women in the press throughout a long period is handled in three groups of women as the writers, the readers and the subject of the press. We exemplify that the women in the past were more responsive to the press and social concepts of women. Although so many people think that women are the neglected part of the society, the past is full of examples of women as readers and writers but on the contrary the contemporary press is highly involved with the women as their subject. According to the analysed material the image of the Turkish Women in Press is characterised as intellectual, publicly involved, socially active and extroverted, open-minded and flexible, modernised enough to cope up with any systematic thought or discussion and critical enough where needed. The basic problem on the side of the women's literacy was establishing the reading habit and making the press understandable and comprehensible for the women readers. We may see the same problem as one of the main ones even today. The main assumption is that as the women read less they react less and the press

1 This paper is given for The International Symposium On A Century Of Women In Turkey At Boğaziçi University On April 12-14, 2000. (Bu çalışma, Galatasaray Üniversitesi, İletişim Fakültesi Yard.Doç.Dr. Nebahat Akgün Çonak ile İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğr.Gör.Dr. Nilüfer Öcel Tarafından 12-14 Nisan 2000 Tarihinde Boğaziçi Üniversitesinde Düzenlenen "Türkiye'de Kadının Yüz Yılı" konulu Uluslararası Sempozyumda verilen bildirinin Türkçesidir)

* *Yard. Doç.Dr., Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi.*

** *Öğr. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi*

today, having the women as their subject consciously or not contributes to the number of the male readers rather than the female ones.

.....

Bu çalışmamızda "Türk Basınında Kadının Yeri" konusunu incelenmek için, eski basın örnekleri seçilmiştir. Geçmişte ve günümüzde Basın ve Kadın ilişkisinin irdelendiği bu çalışma, temelde eski basınımda yer alan kadın imgesinin günümüz basınındaki kadın imgesi ile irdelenmesini konu edinmektedir. Bu bağlamda, kadın ve basın konusunu üç temel aşamada çerçevelendirmekteyiz. Bu aşamalar

- a) Gazetede yazan kadın
- b) Gazete okuyan kadın
- c) Gazete konusu olarak kadın şeklinde özetlenebilir.

Gazetede yazan kadın açısından bakıldığında Türk basınının ortaya çıkışıyla birlikte (1860) kadının basında yer aldığı görülebilir. Kadın yazarların, kadınlara ilişkin yayın yapan gazete ve dergilerin yayın hayatında varlık göstermeleri kadın gazeteci, yorumcu, makale yazarı, eleştirmenlerin yetişmesine ve basın hayatına girmesine yardımcı olmuştur. Hatta bu gazete ve dergilerde bazı kadın yazarların baş yazar hüviyetinde görev aldıkları da görülmüştür. Kadınlara ilişkin yayın yapan gazete ve dergilerde basın hayatında kendini topluma kabul ettirmiş, aynı zamanda yazar ve yönetici niteliği olan kadın gazetecilerin en önemlileri arasında ünlü tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'nın kızları Emine Semiye hanım ve Fatma Aliye Hanım, Halide Salih (Halide Edip Adıvar), Nigar Bint Osman (Nigar Hanım), Selma Servet Seyfi gibi isimler sayılabilir. Ayrıca Ahmet Rasim "Ahmet Rasime ve Leyla Feride", Celal Sahir de "Jülide Sahir, Jülide" Takma adları ve imzaları ile yazılar yazmışlardır. Zamanın kadınlara yönelik basınında Hanımlara Mahsus Gazete, Mehasin Mecmuası, Süs, İnci Mecmuası, Hanım Mecmuası, Kadın Mecmuası, Hanımlar Alemi Mecmuası, Kadınlık Duygusu Mecmuası, Mürüvvet Mecmuası, Demet Mecmuası, Bilgi Yurdu Işığı, (Bilgi Yurdu Mecmuası), Seyyale Mecmuası gibi yayınlar dikkati çekmektedir.

Kadınların gazetelerde yazmaları, dönemin toplum yapısında yazar, düşünür, aydın, akademisyen bir kadın grubunun oluşmasına yardımcı olmuştur. Günümüz basını göz önünde bulundurulduğunda da gazetede yazan kadın kimliğinin ve imgesinin hiç değişikliğe uğramadığını görmekteyiz.

Gazete okuyucusu kadın açısından bakıldığında yine Türk basınının ortaya çıkışıyla birlikte gazete okuyucusu kadın grubunun oluştuğu gözlemlenmektedir. Zamanın basınından örnek vermek gerekirse öncelikle Türk kadınına gazete okuma alışkanlığının kazandırılmasına ilişkin görüşlere yer vermek gerekir. Örneğin Terakki Gazetesinin 85. sayısının 3. sayfasında "Terakki" adlı yazıda hanımların bir gazeteye ihtiyaçları olduğu ve dünya işleri ile meşgul olmak, dedikodu işitmek için hanımlara gazete çıkarmak zorunluluğu hissedildiği dile getirilmektedir.

"İnşallah arzusunun veçhile bir gazete çıkarmağa matbuamız muvaffak olur." 2

Aynı gazetede "Bir Hanım Tarafından Aldığımız Varakanın Suretidir" adlı yazıda şu sözlere yer verilmektedir: *"Aferin Terakki. Bizim hakkımızda yazdığınız şeyleri okudum. Pek memnun oldum. Sizin için mahsusa-i bir gazete çıkaracağım diyorsanız bu himmetinize teşekkür ederim. Evvela bunu ben alacağım. Biz de bari Avrupa madamları gibi gazete ile eğlenelim. Daima işimiz ile meşgul olalım. Dedikoduyu bırakalım."* 3

Kadınlara yönelik gazete ve dergilerin çıkarılmak istenmesi kadınlar arasında memnuniyet ve teşvik yaratmıştır. Kadınların gazete okuyucusu olarak gündeme gelmeleri, önceleri kısmen daha sonra ise tümüyle kadınlara yönelik bir basının oluşmasına ve gelişmesini sağlamıştır. Kadınlar için çıkarılan ve kadınlara ilişkin sorunlara özgü yayınlar yapan, kadınların yazdığı mektup, makale, yorumlar ve görüşleri yayınlayan gazete ve dergiler şunlardır: Terakki -Muhadarat, Vakıf, Mürebb-i Mukadderat, Aile, İnsaniyet, Hanımlar, Mürüvvet, Hanımlara Mahsus Gazete, Mehasin, Kadın Alem-i Nisvan, Kadınlık.

Türk basınından söz edildiğinde kadınlar tarafından gazete ve dergilerde yazı dilinin sadeleştirilmesine ilişkin öneri ve eleştirilerin

2 Terakki Gazetesi , İstanbul, 1285/1869, sayı 85, sayfa 3 (Terakki)

3 Terakki Gazetesi , İstanbul, 1285/1869, sayı 85, sayfa 5 (Bir Hanım Tarafından Aldığımız Varakanın Suretidir.)

altını çizmek gerekir. Gazete dilinin sadeleştirilmesinin gerekçeleri şu örneklerde açıkça görülebilir. Terakki Muhadarat Gazetesi'nin beşinci sayısının beşinci sayfasında "Faika Hanım İmzasıyla Gelen Varakadır" adlı yazıda gazete dilinin sadeleştirilmesi konusunda şu görüşlere yer verilmiştir:

"Bizim için çıkardığımız gazeteyi her defa okuyorum, doğrusu şuna her kadın teşekkür etmelidir." 4

Faika Hanım gazeteye bu teşekküründen sonra lisanını anlayabilmenin güç olduğunu belirterek şu görüşleri ileri sürmüştür:

"...lisan çok lugat ezberlemiş kadınlar anlayabilirler. O da nadirdir. Herkes Belkıs Hanım gibi değil, o hanım Arap lugatının birçoğunu biliyor. O'nun gibi İstanbul'da beş ona kadar bulunur, bulunmaz. Doğruyu söylemeli hatta inkar etmemelidir. Kadınlarda yüzde ellisi okur yazar diye yazmış ise de, o kadar yoktur zannederim. Olsa olsa bu yüzde on bulunabilir. Hem de kadınların böylelikle okuyup yazmaları neye yarıyor. Faideli kitap okumaksa vakit ister. Hoca ister. Yoksa böyle kalırsa ilerisi yoktur." 5 Faika Hanım gazete dilinin sadeleştirilmesi konusundaki bu açıklamalarına ilişkin görüşlerine devam ederek "Politikadan devlet işinden laf etmenin bize ne faydesi vardır. O sonradan olacak lakırdılar. Bize lazım olan nasihatleri anlayacağımız yolda yazmalısınız. Faideli şeylerden başımız dolduktan sonra Frenk kadınları gibi herşeyi öğrendiğimiz vakitlerde politikadan da bahsederiz." 6

şeklinde bir yorumda bulunmaktadır. Şimdilik yazabildiğim budur. Gerisini siz bilirsiniz diyerek sözlerini tamamlamakta ve konuya ilişkin yorumu okuyuculara bırakmaktadır.

Terakki Muhadarat Gazetesinin üçüncü sayısında "Belkıs Hanım İmzasıyla Gelen Varakadır" adlı yazıda şu görüşlere yer verilmektedir.

"Bizim için bir gazete çıkarmağa başladınız. İki nüshasını gördüm aşırı memnun oldum. Şöyle ki, birinci defa neşr olunan gazetenizi alıp kemal

4 Terakki Muhadarat Gazetesi, İstanbul, 1285/1869 sayı 5, sayfa 5 (Faika Hanım İmzasıyla Gelen Varakadır)

5 Terakki Muhadarat Gazetesi, İstanbul, 1285/1869 sayı 5, sayfa 5 (Faika Hanım İmzasıyla Gelen Varakadır)

6 Terakki Muhadarat Gazetesi, İstanbul, 1285/1869 sayı 5, sayfa 5 (Faika Hanım İmzasıyla Gelen Varakadır)

*dikkatle mütalaa eyledim. Ve mukaddime ve nisayı anladım ise de doğrusunu söylerim ki bazı tabir ve lugateni bir iyice anlayamadığımdan çaresiz pederime müracaatuma mecbur olup hal meşgul eyledim. Vakıa pederim ifadesine göre yazmış olduğunuz lugatların belagatına diyecek söz yoksa da mağlumunuz olduğu vechile kadınlar ne kadar tahsil ilim etmiş olsalar bile gece gündüz çalışmaları gerekir."*⁷

Belkıs Hanım kadınların gazete dilini çok iyi anlayabilmeleri için lugat kitaplarını da bilmeleri gerektiği düşüncesindedir. Ve yine sözlerine şu şekilde devam ederek konunun önemini vurgulamaktadır.

*"Onun için bize bir gazete lazımdır ki ifade menderecesi adeta tekellüm olunan derecede olmalıdır. Çünkü pek muğlak ibaret ve ifadeti etraftıyla anlayamayacağımızı ben kendi nefsimle tasdik ederim. Hatta işittiğime göre birinci gazetenizdeki bazı lugatleri erkeklerden ve on seneden ziyade kitabetle meşgul olan beylerden bazıları bile anlayamamışlar. Ve bazı erbab mağlumata müracaat etmişler."*⁸

Belkıs Hanım gazete dilindeki anlaşılmayan kelimeler için bakılan lugatlarında sadece ilim sahibi kişilerin anlayabileceği hususunu vurgulamakta ve şu şekilde ifade etmektedir:

*"Her ne ise erkeklerin bilip bilmemesi bize lazım değildir. Bize mahsus olan gazetenin gayet nefis ibareleriyle olması iktiza eder. Burasını umum namına rica eylerim."*⁹

Gazete ve dergilerdeki yazı dilinin Arapça ve Farsça terkiplerle yoğun olması bu dilin anlaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır. Bu güçlük karşısında yeterli düzeyde eğitim almamış kadınlar gazete yazı dilini anlayamamakta, dünya ve yurt sorunları hakkında bilgilendirilememekte ve bahse konu yazılar hakkında yorum yapamamaktadır. Bu nedenle yazı dilinin yabancı sözcüklerden arındırılmak suretiyle sadeleştirilmesi

⁷ Terakki Muhadarat Gazetesi, İstanbul, 1285/1869 sayı 3, sayfa 3 (Belkıs Hanım İmzasıyla Gelen Varakadır)

⁸ Terakki Muhadarat Gazetesi, İstanbul, 1285/1869 sayı 3, sayfa 3 (Belkıs Hanım İmzasıyla Gelen Varakadır)

⁹ Terakki Muhadarat Gazetesi, İstanbul, 1285/1869 sayı 3, sayfa 3 (Belkıs Hanım İmzasıyla Gelen Varakadır)

önerilmekte olup, bu sayede daha fazla okuyucu kitlesinin gazete yazılarından yararlanabileceği görüşü ileri sürülmektedir.

Günümüz iletim araçları (görüntüsel, yazınsal ve işitsel basın) kadınların basından uzaklaşmalarında, özellikle, eğlence aracı olan televizyonun etkisine girmelerinde etken olmuştur. Böylece de yazılı basın, kadınlar açısından etkisini ve önemini yitirmiştir.

Önceleri gazete okuyucusu kadınlar gazete dilinin daha sade ve anlaşılabilir olmasını gazete çıkarılardan talep etmektedirler. Bu doğrultuda, günümüz kadınlarının da böylesi bir talebi varmışcasına. Kadına yönelik basın dilinin ve ele alınan konuların sunulmuş biçimleri ve içerikleri açısından oldukça yüzeysel, popüler, magazin ve medyatik oldukları görülmektedir. Bu amaçla, kadınları yönelik basında, politik, ekonomik, tarihsel, düşünsel ve yazınsal ağırlıklı yazılara pek rastlanmadığı, ancak magazin haberlerde ve yazılarda kadının metalaştırıldığı görülmektedir. Böylece, kadının konu olarak basına yansması söz konusudur. Burada iki noktanın ayrı ayrı düşünülmesi gerekmektedir. Kadının basında kendini dile getirişi ile gazetenin kadını dile getirişi arasında fark vardır.

Az önceki örneklerde dile getirildiği gibi kadın, basına etkin olarak katılmakta, katkıda bulunmakta ve onu yönlendirebilmektedir. Günümüz artan teknolojik olanakları, kentleşme ve okur yazarlık oranı ile bilgi toplumu olma yolunda atılan büyük adımlar bile, günümüz kadınının basına katılım oranını bu denli yükseltmemekte, aksine düşürmektedir. Önceki basınımda yer alan bazı örneklere göz atarsak, kent yaşamında ve halka açık yerlerde insanların birbirleri ile olan iletişimleri ve bu iletişim düzeylerinin değerlendirilmesi ile ilgili bir örnekle başlayabiliriz.

Terakki Muhadarat gazetesinin 23. sayısının 2 ve 3. sayfalarında yer alan, Haseki'li Nuriye imzasıyla gelen mektupta kamuya açık yerlerdeki kadın ve erkek ilişkileri söz konusu edilmekte ve şehir içindeki düzensiz bir hareketten şikayet edilmektedir.

"Okuyup yazmak bilen kadınlar tarafından şimdiye kadar menfaat olduğundan bir kere bende mazereti cümlelerin mağlumu olan bir şeyin ifadesini arz eyledim. Gerek sokak aralarında ve gerek cadde, mahallelerde birtakım ihsiz sapsiz kimseler ile alabildiğine at koşturmalarından ara sıra vukua gelen sakatlık inkar olunur şey değildir. Bu kabilden ne olacak beş yaşında bulunan oğlum Muhammet ile beraber geçen gün bir

yağmurlu havada validemden Haseki'den gelirken, Fatih'ten Sarıgüzel'e gidecek caddede iki sarhoş sürücü beygirine binerek doludizgin gelirler iken bir adama çarparak herifi düşürmüş olduklarına hiç aldırmayıp hayvanları çala kamçı sürdüklerini görünce derhal oğlumu kucağıma alıp kenara düşmekte iken gelip çattılar. Hele şükürler olsun vücutça bir darbe görmedik. Lakin, iki at ayağından gelen çamurlar ile baştan ayağa kadar sanki çamurdan bir adam oldum."10

Haseki'li Nuriye hanım, yayınlanan mektubu ile memnuniyetsizliğini belirtmektedir. Şehir içerisinde at koşturmanın uygun olmadığını, bunu da hükümetin yasaklaması gerektiğini belirtmektedir.

Ulaşım araçlarında kadın ve erkek ilişkilerini gündeme getiren Terakki Muhadarat Gazetesinin 104. sayısının 3. ve 4. sayfalarında, vapurlarda kadınlara ait yerlerin olmaması konusunda, "Üç Hanım İmzasıyla Matbuamıza Varaka" adlı yazıda şehir hatları vapurları tesis olduğundan boğaz içine gidip gelmek kolaylaştığından söz edilmektedir. Vapurlarda erkekler hem kamarada rahatlıkla yer bulup oturabilmekte ve hem gezinebilmektedirler. Oysa ki kadınlar:

"...biçare kadınların haline gelince bir vapura altmış kadın girse, mahal mahsusları mağlum olduğundan sığsın sığmasın cümlesi oraya doldurulur vakit olur ki, oturacak yer bulunamaz. Kimi bir saat ayakta durur bunlar eğer bir iskeleye uğrar da çıkan bulunursa boş olan yerini kapar. Hanımlar vapurlarda öyle düçar sefalet ve meşakkat olmamız için vapurların idaresine bu duruma bir çözüm bulunabilmesi arz edilir."11

Bu üç hanım imzasıyla gönderilen yazıdan başka aynı konu üzerinde, Diyojen'in 176. sayısının 3. sayfasında yer alan "Bir Hanım İmzasıyla Aldığımız Varakadır" adlı yazıda ise:

"Aman Diyojen Baba, kendimi bildim bileli, yani gazete okumağa başladım başlayalı Türklerin de Frenkler gibi medeni olmağa

10 Terakki Muhadarat Gazetesi, İstanbul, 1285/1869 sayı 23, sayfa 2-3 (Haseki'li Nuriye)

11 Terakki Muhadarat Gazetesi, İstanbul, 1285/1869 sayı 104, sayfa 3-4 (Üç Hanım İmzasıyla Matbuamıza Varaka)

başladıklarını ve yakın vakitlerde bizim de dört başı mamur bir hale geleceğimizi ve hatta bunu isbat etmek için kış mevsiminde çamurdan, yaz günlerinde tozdan topraktan geçilmeyen şose yollar yapılmakta olduğunu ve Şirket-i Hayriye vapurlarının çoğalması ve demiryolları tramvaylar inşa başladığı Darülfünunlar yapıldığı Diyojen Gazetesi çıktığını ve anasız babasız kızların talim ve terbiyeleri için Darülmualimat namıyla bir beyanın yayılmakta olduğunu görmekte ve okumaktayım."12

ifadesine yer verilmektedir. Bu hanım kız öğretmen okullarının açılmasından çok ziyade memnun olduğunu, ancak aciz kadınların kurtulup insanca işlem görmeleri gerektiğini belirtmekte ve sözlerine şöyle devam etmektedir:

"Zira işitiyorum ki ümidini kıran kadınlara pek çok riayet ederler imiş. İşte bunun için halkımızın tamamıyla medeni olmalarına dört göz ile intizar etmekte idim. Fakat geçen gün bir vakaya tesadüf ettim ki, yukarıdaki intizar ettiğim şeyin yakın bir zamanda hasıl olduğudur. Şöyle ki, Üsküdar'da ikamet ettiğim cihette Fındıklı'ya geçmeğe ve akşama yine avdet etmeğe mecbur olduğumdan ve nişane-i medeniyet olan Şirket-i Hayriye'nin araba vapuru ise Üsküdar'dan Kabataş'a işlemekte bulunduğundan o vasıta ile geçmeyi münasip gördüm. Yanıma dadımı alarak oradan çıktım. İskeleyle indim, bura! Kıyamet kopuyor. Deniz dağlara çıkıyor. Buranın şiddetini deniz sertliğini size anlatabilmem için aba vapurunu üzerindeki tentenin kaldırılmış olduğunu beyan ederim. Ne ise, vapura girdik, yukarıda durmanın ihtimali olmadığı gibi, aşağıda yani kenarlarda dahi erkekler oturduklarından biz oradan da mahrum olduğumuzdan yan kamaralardan birine girmeyi münasip gördük. Ve vapurda tesadüf ettiğimiz üç kadın ile birlikte kamaraların birine girmek istediğimizde orada vapur hizmetlilerinden biri de "Hanımlar orası erkeklerle mahsusdur siz yukarı çıkınız" diyerek yine bizi çıkardı. Kamara kapısına gelindi, biz biçareler hatayı işittiğimizde ne yapacağımızı şaşırdık. Olduğumuz yerde, yani kamara kapısı önünde sebilhane bardağa gibi dizildik kaldık. Biraz sonra memurlardan yanımızdan geçmekte olduğunu gördüğümüzden, cerbezilce bir kadın heriften oturacak yer istedi. Hele güç hal ile herifi utandırarak olayı burayı anlattı. Bizim için

12 Diyojen, İstanbul, 1287/1871, Sayı 176, sayfa 3 (Bir Hanım İmzasıyla Aldığımız Varakadır)

küçük bir kare açtırabilirdi. İşte Diyojen Baba, tesadüf ettiğimiz vaka bundan ibarettir. Şimdi sen hakim et ki yukarıdaki bahiste haksız mıyım? Şirket-i Hayriye vapurlarında kadınlara oturacak, duracak yer yok. Yoksa Diyojen Baba kadınlar ve o insanın haricinde mahluk mudur?"13

Diyojen Gazetesine Bir Hanım imzasıyla gönderilen yazıda, kadınların araba vapurlarında oturacak bir yere bile sahip olmadıklarının ve bunun da erkekler tarafından ele alınıp değerlendirilmediğinden söz edilmektedir. Ayrıca gazetenin birinde uygarlık ve uygarlığı getirdiğimizden söz edilmekte ve yukarıda ifade edilen görüşler ile çelişkiye düşüldüğü belirtilmektedir.

Terakki Muhadarat Gazetesinin 43. sayısının 2 ve 4. sayfalarında, "Bir Hanım İmzasıyla Gelen Varaka" adlı yazıda hanımların kendi aralarında toplanarak oyun seyretmeye gitmeleri dile getirilmektedir:

"İcra kılınan oyunlara gidenler son derece medh ve sena etmekte olduklarından ben de görmek arzusuyla geçen Cuma günü erkenden komşulardan birkaç hanım ile beraber yola çıkmış idik. Aman şükürler olsun ki küçük çocuğu olmayıp evde kıza bırakmış idi. Yola çıkılır çıkmaz bardaktan boşanırcasına yağmur başladığından şemsiye ile kendilerini muhafaza edemedikleri için (çünkü şemsiyeler bahçe şemsiyesidir, yağmur için değildir) şemsiyeler güneş şemsiyesi olduğundan bir hayli ıslandık. Tekrar dışarı çıktık, hasılı yağmuru geçirdik ama biz de baştan aşağı dek sucuk gibi ıslanıp bir kat esvabdan olduk. Bunun üzerine geri dönmek istemiş isek de hava açılmış ve etraftan kadınlar erkekler tekrar köprüye toplanıp vapurlara ve kayıklara binmeğe başlamış olduklarından biz de heveslenerek birbirimizin üzerini silip temizledikten sonra vapura bindik ve saat altı suları köprüden hareketle Kabataş önünde musallat eyledik. Vapurdan çıktığımız esnada yine yağmur serpiştirmeye başladığı cihetle tekrar yağmura tutulacağımıza burada gördüğümüz kalabalıktan gizlenecek evvelki köprü altı kadar dahi bir yer bulamayıp çağımıza hüküm etmiş ise de hele bulut geçip hava açıldıktan sonra çamurlara bata çıka canbaz oynanan meydana musallat eyledik ve biraz sonra oynanan oyunları güzel güzel seyrettik."14

13 Diyojen, İstanbul, 1287/1871, Sayı 176, sayfa 3 (Bir Hanım İmzasıyla Aldığımız Varakadır)

14 Terakki Muhadarat Gazetesi, İstanbul, 1286/1870, sayı 43, sayfa 2-4 (Bir Hanım İmzasıyla Gelen Varaka)

Buraya dek, bu durumdan fevkalade memnun olduklarını belirtmişler ve esas üzerinde durmak istedikleri konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde yorumlamışlardır:

"Ancak, müşahade ettiğim bazı münasebetsiz halleri son derece tesifimi çelep etti. Şöyle ki, oyuna gidip de ne fark etmez kendini bilmez bazı erkekler gördüğü kadınlara ağzına gelen saçmalıklara aldıktan sonra bir de el uzatmağa fırsat aramakta olduklarından arasına münazara zuhur edip tokat muhabbetlerine girilmektedir. Hatta ehli arz bir hamma bir hizmetkar "iyi kadın olsan buraya gelmez idin" dediğini kulağımla işittim. Sübhanallah bu düğün erkeklere mi mahsusdur. Osmanlı kadınları her nevi eğlenceden mahrum mu kalmalıdır. Avrupa'da kadınlar erkeklerin gittiği yerlere gitmekte ve her neresini arzu ederler ise erkekleri ile beraber girip eğlenilmekte değil midir?"¹⁵

O dönem için bir bayanın bu gibi sorunları gündeme getirebilmesi son derece önemlidir. Yine erkeklerin kadınlara uygunsuz sözler söylemesi konusunda Terakki Muhadarat Gazetesinin 38. sayısının 2. ve 3. sayfalarında "Ülker Hanım Tarafından Mektup" adlı yazıda şu görüşlere yer verilmektedir:

"Mesela umuma cemiyet beşeri farz eyleyecek olsam, hanım filozof olmuş derler. Bir memleket halkı bir hane halkı hükmünde olduğundan erkeklerle kadınların peder ve mader ve hemşire, birader demektir. Biraz daha açıkça tağrif edeyim. Bir erkek yolda gitmekte iken, kendi halinde geçmekte olan bir kadına kırk yıllık mahrumu gibi teklif ve pervasızca lakırdı söyleyebiliyor. Çünkü söyledikleri sözler valide ve hemşireye söylenebilecek raddalarda değil, belki birkaç bekrü ve şeytani sayesinde iffet ve namus perdesini yırtıp ortaya çıkmışlara (fahişe) bile söylenmeyecek sözlerdir. Buna bir ehli iffet nasıl tahammül etsin!"¹⁶

¹⁵ Terakki Muhadarat Gazetesi, İstanbul, 1286/1870, Sayı 43, sayfa 2-4 (Bir Hanım İmzasıyla Aldığımız Varaka)

¹⁶ Terakki Muhadarat Gazetesi, İstanbul, 1286/1870, sayı 38, sayfa 2-3 (Ülker Hanım Tarafından Mektup)

Örneklere görüldüğü gibi, kent yaşamında erkeklerin kadınlara karşı davranışları ile toplumdaki bireylerin birbirleri ile olan davranışlarının bir sevgi ve saygı anlayışı içerisinde gerçekleşmediği vurgulanmakta, özellikle bayanlara söz ile sarkıntılık yapılması, gereksiz aleyhte konuşmalar, iyi giyinmiş güzel hanımlar konusunda yanlış yorumlar yapılması, halka açık yerlerde görgü kuralları gereğince kadınlara karşı gerekli özenin gösterilmemesi, bireyler arasındaki ilişkilerin disiplinsiz ve sorumsuz olması gibi davranışlar dikkati çekmektedir. Yine aynı örneklerden zamanın kadınının toplumsal statüsü, boş zaman değerlendirme alışkanlıkları, hükümeti ve uygulamaları eleştirme yetisi, toplumsal ve bireysel beklentileri, toplumsal dayanışma alışkanlıkları, eğitime ve basına bakış açıları hakkında ipuçları bulmak da olasıdır.

Kadının basında kendini özgürce dile getirişi ile kadın ile ilgili haberler gündem oluşturmaya başlamış, bu durum, daha sonra gazetenin kadını dile getirişine dönüşmüştür. Bu durumda, kadının basını yönlendirmesi yerine, basının kadını yönlendirmesi gündeme gelmektedir. Önceki basında pek fazla görünmeyen bu yönlendirme günümüzde en üst düzeylere ulaşmıştır. Günümüz basınına bu açıdan bakıldığında kadın konusunu bir meta olarak görüp sürekli olarak görsel ve yazınsal olarak ele aldıkları, bunun dışında ayrıca kadını bir reklam aracı olarak kullandıkları görülmektedir. Günümüz basınından örnekler vermek gerekirse, basını

- a) tutarlı (Cumhuriyet, Zaman)
- b) popüler (Sabah, Hürriyet, Milliyet, Star, Radikal, Yeni Binyıl, vb)
- c) magazinel (gazetelerin kadın ekleri, Hafta Sonu, Şamdan, Alem, Dolce, Klas Magazin, Gala, Paşa ve Dergiler)

olmak üzere üç grupta inceleyebiliriz. Bunlardaki kadına bakış açısı ise, düşünen, aydın ve entelektüel kadın değil, gazete köşelerindeki pratik öneriler ile yaşamını kolaylaştırmayı amaçlayan kadın imgesidir. Bu durumda, tutarlı gazetelerin dışında, öbür gazeteler inceleme konumuza eleştirel bir yaklaşımla bakmamıza etken olmuştur.

